

Jacek Grochowski

How were Greeks “buying”? Remarks to Gaius’ commentary regarding a purchase contract (Gai. 3.141)

Łódzkie Studia Teologiczne 27/2, 33-40

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JACEK GROCHOWSKI

Katedra Prawa Rzymskiego

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

JAK „KUPOWALI” GRECY? KILKA UWAG DO WYWODU GAJUSZA POŚWIĘCONEGO UMOWIE KUPNA-SPRZEDAŻY (GAI. 3.141)

Słowa kluczowe: kupno, Grecja, kontrakt, Gajusz, Instytucje, Homer, Prokulianie, Sabinianie

1. Wprowadzenie. 2. Homer jako źródło... prawa rzymskiego. 3. Kupno-sprzedaż czy zamiana? Stanowisko Gajusza. 4. Kupno-sprzedaż czy zamiana? Stanowisko Paulusa. 5. Kupno-sprzedaż czy zamiana? Stanowisko Justyniana. 6. Problemy z Homerem. 7. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

Rozwój cywilizacyjny zależy w dużym stopniu od wykorzystania specjalizacji pracy społeczeństwa. W antycznej Grecji dzięki wykorzystaniu unikatowych predyspozycji oraz talentów poszczególnych osób możliwe stało się wypracowanie istotnej nadwyżki produkcji. Podział pracy pobudził rozwój handlu oraz wytworzył konieczność jak najdalej idącej symplifikacji ogółu obsługujących go procesów.

W tych warunkach kontrakt zamiany mógł wykształcić się z wzajemnego dawania podarunków i ich przyjmowania. Świadczenia wzajemne powinny mieć zbliżoną wartość, chociaż nie było to obligatoryjne. Wymiana mogła mieć wiele przyczyn: od wyrażania uczuć po intencję osiągnięcia celów handlowych. Na podstawie dostępnych źródeł można przypuszczać, że handel w starożytności odbywał się w uporządkowany sposób już w czasach, gdy pieniądz nie był jeszcze znany. Jako przykład mogą służyć zwyczaje panujące wśród Kartagińczyków. Według Herodota:

Opowiadają też Kartagińczycy co następuje. Jest w Libii miejscowość i osiadli tam ludzie poza Słupami Heraklesa. Skoro do nich przybędą i wyładują swe towary, kładą je rzędem na wybrzeżu morskim, po czym wsiadają na statki i wzniesają dym. Krajowcy, widząc go, i nad morze, potem za towary składają złoto i usuwają się od nich na sporą odległość. Wtedy Kartagińczycy wysiadają z okrętów, aby się przypatrzeć: jeżeli złoto wyda im się równoważące z towarami, zabierają je i oddalają się; jeżeli zaś nie, z powrotem wchodzą na statki i tam siedzą. Wtedy

znowu zbliżają się krajowcy i przyczyniają złota, aż ich zadowolą. Żadna strona nie krzywdzi drugiej: ani bowiem Kartagińczycy nie tykają złota, aż uznają je za równowartościowe z towarami, ani krajowcy nie tykają wprzód towarów, zanim tamci złota nie zabrają¹.

W świecie eposów Homera bohaterowie również z powodzeniem stosowali wymianę dobro za dobro. Wzajemna wymiana różnorodnych produktów i usług w społeczeństwie pozbawionym znanych współcześnie technik informatycznych nastroczała jednak pewnych trudności. Ograniczona ilość rzeczy wystawianych na rynek, ich trudna do jednoznacznego określenia wartość względna i niedostatek informacji o ogóle dostępnych do wymiany dóbr, idąc w parze z brakiem narzędzi informatycznych, stanowiły trudne do przekroczenia granice rozwoju gospodarki barterowej. Na 2000 lat p.n.e. wartość wymienianych dóbr sprowadzano do ilości dobra mającego w danej społeczności powszechnie uznaną wartość wymienną (np. zboża, narzędzi, ozdób, bydła itp.). Od najdawniejszych czasów rozmaite rzeczy służyły ludzkości w charakterze pieniądza, chociaż nie stanowiły one pieniądza według współczesnych standardów. W ten sposób powszechnie cenione przedmioty stały się ogniwem pośrednim w handlu².

Wynalezienie monet należy przypisać Lidyjczykom. Bity przez nich bilon stanowił stop złota i srebra. Dopiero około pierwszej połowy VII w. p.n.e. powstały w Mykenach pierwsze monety greckie. Do tego czasu najczęściej używanym środkiem wymiany było bydło³. Niemniej, pomimo stopniowo rozpowszechniającego się wykorzystywania monet w archaicznej Grecji, w eposach Homera instytucja pieniądza nie jest jeszcze znana. Wynalezienie pieniądza ułatwiło starożytnym handel i umożliwiło rozkwit wyspecjalizowanej produkcji. Rozwojowi stosunków gospodarczych sprzyjała coraz lepiej dofinansowywana działalność w zakresie rzemiosła, sztuki i nauki⁴.

2. HOMER JAKO ŹRÓDŁO... PRAWA RZYMSKIEGO

Poezja homerycka, choć stworzona tak dawno, że tożsamość jej autora (autorów) wciąż jest przedmiotem naukowej debaty, przez wieki stanowiła źródło inspiracji w czasach starożytnych i później. Rzymscy jurysci nie stanowili wyjątku. Homeryckie utwory cytowane są w czterestu miejscach najznamienitszych źródeł prawa rzymskiego⁵. Jako pierwszy na teksty Homera zwrócił uwagę Gajusz, który przywołał w swoich

---

¹ Herodot, *Dzieje*, <http://biblioteka.kijowski.pl/antyk%20grecki/%20herodot%20-%20dzieje.pdf> [dostęp: 9.01.2017]. Tekst powyższy mówi o zlocie kruszcowym, a nie o pieniądzu w późniejszym znaczeniu tego słowa. Por. K. Walker, *Das Geld in der Geschichte*, Conzett bei Oesch 1999, 2.

² K. Walker, dz.cyt., 2.

³ Podobnie w realiach rzymskich. Łaciński rzeczownik pecunia (pieniądze) pochodzi od *pecus* (bydło). Zob. I. Stodulska, s.v. *pecunia*, w: *Lexykon tradycji rzymskiego prawa prywatnego*, red. A. Dębiński, M. Jońca, Warszawa 2016, 276.

⁴ K. Walker, dz.cyt., 3–4.

⁵ W nauce polskiej jednym z pierwszych uczonych, którzy zwrócili uwagę na ten fenomen, był Wacław Osuchowski. Zob. W. Osuchowski, *Homer w Digestach*, w: *Pamiętniki trzydziestolecia pracy prof. dr. Przemysława Dąbkowskiego*, Wydany Staraniem Kółka Historyczno-Prawnego Słuchaczy Uniwersytetu Jana Kazimierza, Lwów: Skład Główny Gubrynowicza i Syna 1927, 166.

Institucjach niejednoznaczny fragment *Iliady*. Zachowane w justyniańskich Digestach teksty Paulusa zawierają dziewięć odwołań do greckiego wieszczka. Czterema jego cytatami posłużył się cesarz Justynian we własnych *Institucjach*.

Warto zauważyć, że rzymscy juryści w niejednakowy sposób wykorzystywali homeryckie teksty. Zdarzało się, że przytaczali ich parafrazy, choć chętniej cytowali je wprost. Szesnaście odniesień do trzynastu fragmentów z dzieł Homera pozwala na stwierdzenie, iż poeta jest najczęściej cytowanym autorem nieprawnikiem w źródłach prawa rzymskiego⁶. Jego teksty, którymi posługiwano się w prawniczym dyskursie, dotyczą rozmaitej tematyki z dziedziny prawa prywatnego⁷. Stanowią m.in. ważną część argumentacji w dyskusji pomiędzy Sabinianami i Prokulianami nad problematyką klasyfikacji sprzedaży jako szczególnego przypadku kontraktu wymiany.

3. KUPNO-SPRZEDAŻ CZY ZAMIANA? STANOWISKO GAJUSZA

Zasadniczym zagadnieniem, związanym z porównaniem *emptio venditio* (umowy kupna-sprzedaży) i *permutatio* (zamiany), jest pytanie o obligatoryjne wyrażenie wartości ceny zakupu w bezwzględnej wartości do zachowania cech kontraktu kupna-sprzedaży. Problem ten odnosi się do czasów dawniejszych od wynalazku pieniądza, kiedy to w ramach tej umowy wymieniano rzecz za inną rzecz. Zewnętrzne znamiona transakcji zamiany i kupna nie różniły się wówczas między sobą⁸.

Najbardziej znany i najdłuższy fragment dzieł Homera przytaczany w źródłach prawa rzymskiego pochodzi z *Iliady*⁹. Przywołano go na poparcie uzasadnienia odpowiedzi na pytanie, czy *permutatio* (wymiana) jest rodzajem kupna. Jako pierwszy uwagę na wspomniany fragment tekstu zwrócił Gajusz¹⁰, a następnie po nim Julius Paulus¹¹, by ostatecznie słowami Homera przemówił Justynian w *Institucjach*¹² oraz w *Constitutio Omnem*¹³. Natykamy się zatem czterokrotnie na zacytowanie tego samego tekstu Homera w następującej kolejności: w II w. n.e. (Gajusz), na przełomie II i III w. n.e. (Paulus) oraz w VI w. n.e. (Justynian)¹⁴.

⁶ P. Blaho, *Abgrenzung zwischen Kauf und Tausch in der Dichtung des Homer*, w: *Kaufen nach Römischem Recht: Antikes Erbe in den europäischen Kaufrechtsordnungen*, red. E. Jakab, Springer Science & Business Media, 2008, 54.

⁷ W. Osuchowski, art.cyt., 164.

⁸ P. Blaho, art.cyt., 54.

⁹ Hom. *Il.* 7.472–475:

Zatem ruszyli po wino o bujnych włosach Achaje:

- jedni za spiż je dostają, drudzy za czarne żelazo,
- jedni za skóry wołowe, a drudzy za same woły,
- inni za jenców wojennych.

(przeł. K. Jeżewska)

¹⁰ Gai. 3.41.

¹¹ D. 18.1.1.1.

¹² Inst. 3.23.2.

¹³ *Constitutio Omnem* § 11.

¹⁴ P. Blaho, art.cyt., 54.

Wywód Gajusza odnosi się do *pretium* (ceny) w kontekście umowy kupna-sprzedaży¹⁵. Zdziwienie może budzić fakt, iż jurysta rozpoczyna go słowami: „Cena musi być wyrażona w pewnym pieniądzu”, by następnie kontynuować: „Nasi nauczyciele uważają, że cena zakupu (*pretium*) może również być wyrażona w innej rzeczy”. Tym samym autor wyraża początkowo pogląd Sabinianów, by następnie przychylić się do zdania Prokulianów. Nie ulega przy tym wątpliwości, iż przez rzeczownik *pretium* autor rozumie cenę sprzedaży¹⁶.

Zgodnie z twierdzeniem Gajusza, Sabinianie stanęli na stanowisku, że *permutatio* stanowi nie tylko formę *emptio venditio*, ale nawet stwierdzili, iż umowa kupna-sprzedaży może zostać zawarta poprzez wymianę rzeczy. W celu uzasadnienia tego twierdzenia zacytowali fragment dzieła Homera, w którym opisano pięć przypadków wymiany wina na inne dobra¹⁷. Każdy z nich został wykorzystany przez Sabinian do poparcia tezy, zgodnie z którą zarówno wymiana, jak i sprzedaż należą do grupy kontraktów konsensualnych¹⁸.

Prokulianie podjęli dyskusję z Sabinianami. W ich ujęciu jednak wymiana i sprzedaż stanowiły dwie całkowicie różne transakcje. W przypadku wymiany nie można było bowiem ocenić, „jaka rzecz została sprzedana, a która została oddana w charakterze zapłaty”. Dzieje się tak, gdyż oba przedmioty względem siebie są sprzedane i stanowią cenę nabycia¹⁹. Co ciekawe, w swej argumentacji Prokulianie wykorzystali treść tego samego fragmentu eposu Homera co Sabinianie. Przedstawili jednak jego sens w nieco innym świetle.

4. KUPNO-SPRZEDAŻ CZY ZAMIANA? STANOWISKO PAULUSA

Do wspomnianej wyżej polemiki odniósł się również jurysta Paulus, który nie zapomniał odwołać się do fragmentu *Iliady*. Jurysta jednoznacznie zinterpretował sens wersetów Homera, widząc w nich opis wymiany towarowej. Do toczonej dyskusji dodał kolejny fragment eposu, który jego zdaniem powinien być traktowany wyłącznie jako kolejny przykład wymiany towarów: Zeus pozbawił Syna Saturna Glaukosa rozumu tak dalece, że ten zamienił się na zbroje z Diomedesem synem Tydeusza²⁰.

Poza dwoma wskazanymi wyżej cytatami z *Iliady* Paulus przytoczył kolejny fragment dzieła Homera, tym razem z *Odysei*²¹, by zaprzeczyć tezie o *permutatio* jako szczególnym przypadku sprzedaży. Paulus na podstawie trzech cytatów z dzieł Homera doszedł do wniosku, iż zdanie Nerwy i Prokulusa, dotyczące braku pod-

¹⁵ Gai. 3.141.

¹⁶ I. Leraczyk, *Pretium*, w: *Leksykon tradycji...*, dz.cyt., 305.

¹⁷ P. Blaho, art.cyt., 54.

¹⁸ W. Osuchowski, art.cyt., 166.

¹⁹ P. Blaho, art.cyt., 56.

²⁰ Hom. *Il.* 6.234–235.

²¹ Hom. *Od.* 1.430: „On [Läertes] kupił [młodą Erykleję] za część swojego majątku” (przeł. K. Jeżewska).

rzędnego związku między kontraktem kupna-sprzedaży i zamianą, jest uzasadnione. Najmocniejszym argumentem, przemawiającym za postawioną tezą, pozostał fakt, iż w przypadku zamiany niemożliwe jest do ustalenia „kto jest sprzedającym, a kto kupującym”²².

5. KUPNO-SPRZEDAŻ CZY ZAMIANA? STANOWISKO JUSTYNIANA

Ten sam fragment epepei Homera pojawia się po raz trzeci w wielkiej kompilacji prawa rzymskiego: w *Institucjach* Justyniana²³. Jak widać, jeszcze w bizantyjskim dziele VI w. n.e. pobrzmiwają echa pojedynku dwóch szkół, których założyciele pamiętali początki pryncypatu. Zdaniem cesarza, w przypadku uznania twierdzeń Sabinianów, nie byłoby możliwe rozróżnienie „która z rzeczy jest przedmiotem sprzedaży, a która stanowi umówioną zapłatę”. Jego komentarz, przeczący stanowisku Sabinianów, kończy się stwierdzeniem: „słusznie twierdzenie Prokulusa zwyciężyło w sporze”²⁴.

Tekst Homera odnoszący się do problematyki różnic między wymianą i zakupem znalazł się również w konstytucji *Omnem* Justyniana²⁵, którą imperator zaadresował w 533 r. do naukowego grona prawniczego. Konstytucja zawierała reformę studiów prawa, które od tego momentu miały odzwierciedlać klasyczną myśl prawniczą. Imperator oczekiwał od profesorów, że ich studenci zostaną „najlepszymi sługami praworządności i wspólnoty” (*optimi iustitiae et rei publicae ministri*). Justynian niespodziewanie kończy swój wywód doskonale znanym apelem do Homera. Otóż ustawodawca stwierdza, że w jego czasach będzie tak samo dochodzić do nierównowartościowej wymiany towarowej (*dissimilia permutantes*) jak w wypadku Glaukosa i Diomedesa, którzy wzajemnie zamienili złoto za brąz²⁶.

6. PROBLEMY Z HOMEREM

Brakuje współcześnie jednomyślności co do celowości wykorzystywania rozmaitych czasowników w kontekście „zamiany” i „zakupu” w poezji Homera. Dyskusja dotycząca znaczenia wykorzystanego w eposie wyrażenia οἰνίζοιτο²⁷ jest dzisiaj równie aktualna jak co przed tysiącleciami. Zdaniem Petera Blaho, Homer napisał wyraźnie, że Achajowie „zamieniali” wino za dostarczone dobra różnego innego

²² P. Blaho, art.cyt., 56.

²³ Inst. 3.23.2.

²⁴ P. Blaho, art.cyt., 54.

²⁵ *Constitutio Omnem* § 18.

²⁶ Jeszcze dzisiaj jednoznaczna interpretacja zwrotu *dissimilia permutantes* użytego przez Justyniana, jest trudna do ustalenia. Jego metaforyczne twierdzenie wydaje się nie mieć związku z zależnością między wymianą i zakupem. Por. P. Blaho, art.cyt., 58.

²⁷ [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e\)/nqen](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e)/nqen) [dostęp: 8.01.2017]: Słowo nie jest jednoznaczne jest to 3 osoba liczby mnogiej czasownika οἰνίζομαι, oznaczającego „zaopatrywać się w wino” lub „kupować wino”.

rodzaju. Tym samym, skoro mamy do czynienia z wymianą, poeta nie mógł mieć na myśli kupna-sprzedaży²⁸.

A jednak starsze przekłady oraz parafrazy źródeł prawniczych przeważnie oddają οἰνίζοντο jako „kupowali”²⁹. Literatura ta jest cytowana i wykorzystywana również przez współczesnych autorów³⁰. Nie brakuje ponadto tłumaczeń o wydźwięku neutralnym w kontekście oceny argumentacji Sabinianów i Prokulianów³¹.

Na uwagę w dyskusji nad prawnym charakterem transakcji dokonywanych u Homera przez Achajów zasługuje głos Wacława Osuchowskiego. Autor zauważa, iż transakcja nabycia wina przedstawiona w eposie miała charakter handlowy, co dodatkowo potwierdza użyty przez autora czasownik οἰνίζομαι. Osuchowski podkreśla, iż zwyczajny na wojnie Achajów brak pieniędzy nie uniemożliwiał wyceny dóbr w innych wartościowych przedmiotach powszechnie w tych warunkach dostępnych. Handlowy charakter transakcji cechuje kontrakt kupna-sprzedaży w przeciwieństwie do transakcji wymiany, której dobry przykład znajduje się w innym fragmencie *Iliady* opisującej wymianę zbroi Glaukosa³².

Prokulianie, twierdząc, iż Homer użył wyrażenia οἰνίζοντο, mając z pewnością na myśli wyłącznie transakcję wymiany, wykorzystywali fragment *Iliady* do poparcia własnej tezy o niezwiązanej naturze omawianych kontraktów. Rozszerzyli oni analizę greckiego tekstu o inny fragment *Iliady*³³, gdzie znajdujemy inną transakcję – zamiany (określonej tym razem jako grec. ἄμειβε³⁴) zbroi Glaukosa i Diomedesa. Tym razem tekst jest jednoznaczny i nie pozostawia miejsca na nadinterpretację. Dotyczy wyłącznie jednej czynności – zamiany zbroi pomiędzy Glaukosem i Diomedesem³⁵.

Zdaniem Osuchowskiego homeryckie transakcje, których przedmiotem było wino i broje, są od siebie diametralnie różne ze względu na cel przyświecający stronom. Kupno wina przez Achajów miało na celu zaspokojenie potrzeb strudzonych żołnierzy, podczas gdy wymiana zbroi Glaukosa i Diomedesa stanowiła transakcję o charakterze symbolicznym. Strony przypieczętowały przez nią trwającą między nimi przyjaźń. Niekwiwalentność świadczeń w przypadku wymiany zbroi świadczy na korzyść tego twierdzenia. Na tej podstawie można sądzić, iż argumentacja Prokulianów była chybiona³⁶.

²⁸ P. Blaho, art.cyt., 54.

²⁹ Wskazane tłumaczenie ułatwia uzasadnienie wykorzystania fragmentu Homera przez Sabinian w argumentacji przeciwko Prokulianom. Homer, określając zamianę rzeczy za rzecz jako οἰνίζομαι tłumaczone jako kupować dostarczał jednoznacznych dowodów na zrównanie znaczenia omawianych transakcji w starożytności. Przykład: W. Osuchowski, art.cyt., 166–168.

³⁰ Wykaz: P. Blaho, art.cyt., 54.

³¹ C. Kunderewicz tłumaczył: „Achajowie dostają wino”. Cyt. za: P. Blaho, art.cyt., 54.

³² W. Osuchowski, art.cyt., 168.

³³ Hom. *Il.* „Wtedy to Dzeus Glaukosowi widocznie rozum odebrał, gdyż ten synowi Tydeusa, Diomedesowi, dał broje” (przeł. K. Jeżewska).

³⁴ [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e\)/nqen](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e)/nqen) [dostęp: 8.01.2017]: Jest to 3 osoba liczby pojedynczej czasownika ἄμειβεο oznaczającego ponad wszelką wątpliwość „wymieniać”.

³⁵ P. Blaho, art.cyt., 54.

³⁶ W. Osuchowski, art.cyt., 169–170.

Poza *Iliadą* w dyskusji na temat substancjalnych różnic między sprzedażą i zamianą pojawia się również cytata z *Odysei*³⁷. Jurysta Paulus przypomina, że chociaż homerycki bohater Laertes nabył młodą niewolnicę za część swojego majątku, czyli za 20 sztuk bydła, transakcję opisano, posługując się czasownikiem ἀμείβειν (wymieniać) wybrano πρῖαμαί³⁸ (kupować). Z tego powodu tłumaczy się tekst literalnie zgodnie z oryginałem, choć zdaniem Blaho sens wiernego przekładu wydaje się pozbawiony podstaw prawnych³⁹.

W świetle argumentacji przedstawionej przez Osuchowskiego trudno jest zgodzić się ze zdaniem Blaho. Okazuje się, że Homer intencjonalnie stosował czasowniki doskonale opisujące charakter przedstawionych transakcji. Interpretacja fragmentu *Odysei* dotyczącego nabycia młodej niewolnicy za 20 sztuk bydła dobrze wpisuje się w typ handlowego zakupu, gdzie każda ze stron dąży do maksymalizacji zaspokojenia swoich potrzeb przy ograniczeniu konieczności zachowania względnej ekwiwalentności świadczeń. Zakup wina przez Achajów i Euryklei przez Laertesa stanowiły transakcje kupna-sprzedaży w świecie homeryckim pozbawionym, jak wspomniano wyżej, wynalazku pieniądza.

7. PODSUMOWANIE

Daleko idące różnice między wymianą i kupnem musiały ostatecznie spowodować przyznanie racji Prokulianom w dyskusji z Sabinianami. Być może właściwe odczytanie wskazówek greckiego poety, dotyczących różnego charakteru omawianych transakcji, dostarczyłoby Prokulianom argumentów, które czyniłyby spór z Sabinianami bezpodstawnym od samego początku. W konsekwencji prawo rzymskie przyjęło zasadę odróżnienia ceny od towaru⁴⁰. Kupno uplasowało się w grupie kontraktów konsensualnych, do której nie zaliczono jednak zamiany jako nienazwanego kontraktu realnego (*contractus reales innominati*)⁴¹.

Na gruncie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że wymiana towarowa poprzedzała umowy kupna w Rzymie i jak dowodzi Ulrich von Lübtow wraz z wyparciem wymiany przez kupno miejsce *res* zajęło *pretium*⁴². W tym znaczeniu umowa kupna okazuje się kolejnym stopniem rozwoju wymiany. Ewolucja ta przypomina genezę wykrystalizowania się własności z posiadania w prawie rzeczowym⁴³.

³⁷ Hom. *Od.* 1.430.

³⁸ [http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e\)/nqen](http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=oi%29ni%2Fzonto&la=greek&can=oi%29ni%2Fzonto0&prior=e)/nqen) [dostęp: 8.01.2017]: Jest to 3 osoba liczby pojedynczej czasownika πρῖαμαί oznaczającego ponad wszelką wątpliwość „kupować”.

³⁹ P. Blaho, art.cyt., 54.

⁴⁰ *Aliud est pretium, aliud merx.*

⁴¹ W. Osuchowski, art.cyt., 170.

⁴² U. v. Lübtow, *Studies the ancient Roman sales law*, Weimar 1939, 117, cyt. za: P. Blaho, art.cyt., 60.

⁴³ P. Blaho, art.cyt., 60.

BIBLIOGRAFIA

- Blaho P., *Abgrenzung zwischen Kauf und Tausch in der Dichtung des Homer*, w: E. Jakab, *Kaufen nach Römischem Recht: Antikes Erbe in den europäischen Kaufrechtsordnungen*, Berlin: Springer Science & Business Media 2008, 53–60.
- Leraczyk I., *Pretium*, w: *Leksykon Tradycji Prawa Rzymskiego*, red. A. Dębiński, M. Jońca, Warszawa: C.H. Beck 2016, 305.
- Osuchowski W., *Homer w Digestach w: Pamiętniki trzydziestolecia pracy prof. dr. Przemysława Dąbkowskiego*, Wydany Staraniem Kółka Historyczno-Prawnego Sluchaczyów Uniwersytetu Jana Kazimierza, Lwów: Skład Główny w księgarni Gurynowicza i Syna 1927, 163–184.
- Stodulska I., *Pecunia*, w: *Leksykon tradycji rzymskiego prawa prywatnego*, red. A. Dębiński, M. Jońca, Warszawa: C.H. Beck 2016, 276.
- Walker K., *Das Geld in der Geschichte*, Zürich: Conzett bei Oesch 1999.

**HOW WERE GREEKS “BUYING”?
REMARKS TO GAIUS’ COMMENTARY
REGARDING A PURCHASE CONTRACT (GAI. 3.141)**

Summary

The article discusses the problem what an ancient trade contract was called. Did Greeks perceive it only as a barter exchange or a purchase agreement? Perhaps this difference was insignificant or irrelevant? In order to solve this mystery the author follows the footsteps of Gaius’ way of thinking, dating back to the Roman times. Although Homer cannot be considered a jurist, his texts provided Gaius with valuable input. They enabled the ancient jurist to make well-grounded point in one of the most renowned juridical discussions of ancient times between Sabinians and Proculians. The author analyzed Gaius’ text and searched for the original sense of Homer’s poetry so as to rediscover the true nature of an original trade transaction in ancient Greece.

Key words: purchase, Greece, contract, Gaius, Institutiones, Homer, Proculians, Sabinians

Nota o Autorze

Jacek GROCHOWSKI – doktorant w Katedrze Prawa Rzymskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Kontakt e-mail: jacekgrochowski1989@gmail.com